CCWLSIR CIWF 12
Senedd Cymru | Welsh Parliament
Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol | Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee
Gweithlu'r diwydiant creadigol yng Nghymru / Creative industry workforce in Wales
Ymateb gan Grŵp Rhanddeiliaid Menter Gymdeithasol / Response from Social Enterprise Stakeholder Group

Grŵp Rhanddeiliaid Mentrau Cymdeithasol Cymru

Amdanom ni

Mae’r Grŵp Rhanddeiliaid Menter Gymdeithasol yn credu mae’r sector menter gymdeithasol yng Nghymru yn gallu chwarae rhan allweddol wrth helpu i adeiladu economi decach, mwy cynhwysol a chynaliadwy. Mae ein haelodau yn cynnwys:

- Cymdeithas Ymddiriedolaethau Datblygu Cymru
- Cwmnïau Cymdeithasol Cymru
- UnLtd
- Cwmpas
- CGGC

Ein Hymateb

Beth yw iechyd presennol gweithlu'r sector, gan gynnwys effeithiau'r pandemig, Brexit a’r argyfwng costau byw? A yw gweithwyr wedi gadael y sector, a pha effaith y mae hyn wedi’i chael?

Dangosodd adroddiad mapio’r sector mentrau cymdeithasol yng Nghymru yn 2020 gan Busnes Cymdeithasol Cymru fod mentrau cymdeithasol yn gyffredin iawn yn y diwydiannau creadigol; “celfyddydau, adloniant, hamdden a gwasanaethau eraill” oedd y diwydiant mwyaf poblog o fewn y sector menter gymdeithasol. Yn 2020, roedd 26% o fentrau cymdeithasol a nodwyd yn gweithredu yn y diwydiant hwn, i fyny o 22% yn 2018. Mae twf y model menter gymdeithasol o fewn y sectorau hyn hefyd yn cael ei adlewyrchu yn y data ar yr amcanion cymdeithasol/amgylcheddol a nodwyd yn yr ymchwil. Dywedodd 42% o fentrau eu bod yn dymuno annog mwy o gyfranogiad yn y celfyddydau, chwaraeon a hamdden, i fyny o 32% yn 2018. Ond, mae busnesau celfyddydau/hamdden yn cyfrif am ddim ond 8% o weithwyr a 5% o’r trosiant a gynhyrchir gan fentrau cymdeithasol sy’n ymateb i'r arolwg. Mae hyn yn adlewyrchu meintiau cymharol fach y mentrau cymdeithasol sy'n gweithredu yn y diwydiannau creadigol.

Tynnodd yr adroddiad sylw hefyd at yr heriau eithafol a achoswyd gan argyfwng Covid-19 i fentrau cymdeithasol sy’n gweithredu yn y diwydiannau creadigol. Dywedodd 82% o fentrau cymdeithasol yn y sectorau celfyddydau, adloniant a hamdden eu bod wedi rhoi’r gorau i fasnachu ar ryw adeg yn ystod yr argyfwng. Roedd hyn o’i gymharu â 63% o fentrau cymdeithasol yn gyffredinol, a hwn oedd yr uchaf o unrhyw sector, a oedd i’w ddisgwyl o ystyried natur y rheoliadau cloi. Roedd gwahaniaethau sectoraidd sylweddol o fewn mentrau cymdeithasol o ran addasu i’r amgylchiadau heriol, gydag iechyd a gofal (85%) ac addysg (71%) yn llawer mwy tebygol o ddarparu cymorth o bell, tra mai dim ond 40% o ganolfannau celfyddydau/hamdden a chymunedol wedi gwneud hynny. Roedd cyfran y gweithwyr a roddwyd ar ffyrlo hefyd yn amrywio o 12% o fewn addysg i 66% o fewn y celfyddydau a hamdden.

Mae'r data hwn yn ddangos sector o fentrau cymdeithasol bach sydd wedi wynebu heriau mawr yn ystod yr ychydig flynyddoedd diwethaf. Yn ddealladwy, o ystyried y cyd-destun, bu’n rhaid i lawer o fentrau cymdeithasol ganolbwyntio ar aroesi yn dymor byr, ac roedd llawer o’r cyllid a oedd ar gael yn ystod y cyfnod hwn yn dymor byr. Mae gan hyn oblygiadau ar gyfer y tymor canolig a'r hirdymor, gan fod adnoddau wedi'u defnyddio ar gyfer goroesiad ac nid ar gyfer datblygiad a chynaliadwyedd hirdymor. Mae Cwmnïau Cymdeithasol Cymru yn gweithio gyda nifer o bobl hunangyflogedig â chyflyrau niwro-amrywiol sydd wedi colli neu gweld llai o gyfleoedd gwaith. Fodd bynnag, gwyddom hefyd fod llawer o fentrau cymdeithasol wedi lywio eu cynnyrch a’u gwasanaethau yn ystod y cyfnod, gan gynnwys y defnydd o dechnoleg ddigidol, ac elwa ar gyfleoedd newydd megis rhwydweithiau cymunedol newydd, lefelau uchel o wirfoddoli, gweithio gartref cost-effeithiol, defnydd o lwyfannau ar-lein, a newid arferion defnyddwyr.

Pa mor sefydlog yw’r sector yn ariannol a pha mor addas yw’r tâl a’r amodau gweithio?

Mae diwydiannau creadigol yn chwarae rhan allweddol yng nghymunedau Cymru, o ran effaith economaidd drwy greu swyddi a chreu cyfoeth, a thrwy wella llesiant ac effaith gymdeithasol. Mae ein hymchwil yn dangos bod mentrau cymdeithasol yn weithredwyr allweddol yn y sector hwn, ac y gall y model busnes hwn chwarae rhan allweddol wrth fynd i’r afael â heriau y mae’r sector a chymunedau ehangach yn eu hwynebu. Mae mentrau cymdeithasol yn gweithredu ar egwyddorion y Llinell Driphlyg; pobl, planed, elw. Mae hyn yn sicrhau bod eu pwrpas cymdeithasol, amgylcheddol, economaidd wrth wraidd yr hyn a wnânt. Rydym yn gweld tystiolaeth o hyn gan y ffaith bod 68% o fentrau cymdeithasol ar draws pob sector yn talu’r cyflog byw i’w holl staff. Mae data gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol yn dangos, ar draws yr economi gyfan, bod 223,000 o swyddi yng Nghymru wedi talu llai na’r Cyflog Byw ym mis Ebrill 2021, sef 17.9% o’r holl swyddi yng Nghymru.

Mae’r data yn ddangos lefelau uchel o hunangyflogaeth yn y diwydiannau creadigol yng Nghymru. Amlygodd adroddiad gan Sefydliad Bevan, ‘A New Deal for Self-employment’ (2020), yr heriau mae pobl hunangyflogedig yng Nghymru yn eu hwynebu. Ddangosodd yr adroddiad bod ‘incwm o hunangyflogaeth yng Nghymru yn gyson ymhell islaw’r incwm cyfartalog a enillir o gyflogaeth’. Yn ystod 2018-19, roedd yr incwm blynyddol canolrifol o hunangyflogaeth yng Nghymru yn llai na dwy ran o dair nag incwm cyflogedig (£13,500 a £22,500 yn y drefn honno). Mae hyn yn bwysig i’w ystyried yng nghyd-destun y diwydiannau creadigol. Canfu’r adroddiad “er ei fod yn cynrychioli rhan lai o’r gyflogaeth gyffredinol, mae sectorau fel y diwydiannau creadigol hefyd yn profi cyfraddau uchel o hunangyflogaeth. Mae’r diwydiannau creadigol hefyd yn profi rhai o’r hunangyflogaeth ar yr incwm isaf”. Dangosodd ymchwil a gynhaliwyd yng Nghymru gan Donnelly a Komorowski (2022) fod incwm blynyddol cyfartalog gweithwyr llawrydd yn y sector hwn yng Nghymru ymhlith eu hymatebwyr yng Nghymru yn £17,000 y flwyddyn. Yn ogystal, nodwn fod profiad Cwmnïau Cymdeithasol Cymru o weithio gyda phobl hunangyflogedig yng Nghymru yn amlygu bod llawer eisoes yn wynebu heriau a rhwystrau cymdeithasol eraill, a dylid ystyried hyn mewn modd rhyngadrannol.

Rydym am hyrwyddo’r potensial o sefydlu cwmnïau cydfuddiannol ar gyfer yr hunangyflogedig fel ateb i’r heriau sy’n wynebu’r gyfran uchel o weithwyr yn y diwydiannau creadigol yng Nghymru sy’n hunangyflogedig. Un o’r heriau mawr i bobl hunangyflogedig a nodwyd gan Sefydliad Bevan yn eu hadroddiad yw’r amddiffyniad cyfyngedig pe bai eu hincwm yn gostwng neu’n dod i ben. Mae cwmni cydweithredol neu gydfuddiannol yn caniatáu i weithwyr ymuno â’i gilydd a chyfrannu arian at gronfa y gellir ei defnyddio i gefnogi aelodau sydd wedi gweld eu hincwm yn gostwng neu’n dod i ben, gyda “Dutch Bread Fund” wedi’i hamlygu fel enghraifft gan Sefydliad Bevan. Yn ogystal, ymrwymodd Llywodraeth Cymru yn 2021 i ddyblu nifer y busnesau sy’n eiddo i’r gweithwyr yng Nghymru, ac mae gan Busnes Cymdeithasol Cymru wybodaeth a phrofiad arbenigol o hwyluso hyn –

mae angen rhagor o ymchwil a datblygu polisi i archwilio potensial y model hwn yn y diwydiannau creadigol, ond mae'n amlwg y gallai chwarae rhan allweddol fel ateb i'r heriau sy'n wynebu gweithlu'r sector.

Pa mor gydradd, amrywiol a chynhwysol yw'r sector? Sut y gellir gwella hyn?

Mae'r Grŵp Rhanddeiliaid Mentrau Cymdeithasol wedi nodi mwy o amrywiaeth yn y sector menter gymdeithasol fel canlyniad allweddol yn ei Weledigaeth a'i Gynllun Gweithredu. Gwyddom y byddai hyn yn dod â manteision allweddol i'r sector ac i Gymru gyfan, gan gynnwys:

- Mae mentrau cymdeithasol yn gallu recriwtio a chadw cyflogeion talentog a maent yn elwa o'r cryfderau a'r doniau y mae amrywiaeth yn cyfrannu at y gweithle.
- Mae gwerthiannau'n cynyddu wrth i ddefnyddwyr moesegol wneud penderfyniadau prynu ar sail arferion cyflogaeth teg
- Mae'r gymuned gyffredinol yn elwa, wrth i sgiliau lleol gael eu defnyddio ac wrth i fwy o arian gylchredeg yn yr economi leol
- Mae tlodi ac anghydraddoldeb yn lleihau
- Ceir cynnydd o ran defnyddio a hyrwyddo'r Gymraeg a diwylliant Cymru

Nododd y Weledigaeth a'r Cynllun Gweithredu gamau allweddol y gellir eu cymryd i sicrhau bod y cynnydd hwn mewn amrywiaeth yn digwydd:

- Cynyddu ymwybyddiaeth yn y sector o werth amrywiaeth
- Darparu cymorth ac adnoddau i helpu mentrau cymdeithasol i weithredu gwelliannau i amrywiaeth
- Datblygu a hyrwyddo hyfforddiant ac adnoddau er mwyn helpu mentrau cymdeithasol i recriwtio aelodau Bwrdd a thimau arwain mwy amrywiol
- Gwella argaeledd hyfforddiant ac adnoddau trwy gyfrwng y Gymraeg a'r Saesneg

Rydym wedi nodi dangosyddion perfformiad allweddol yn ymwneud ag amrywiaeth:

Amrywiaeth timau arwain mentrau cymdeithasol

- Amrywiaeth pobl a gyflogir yn y sector
- Canran y mentrau cymdeithasol sy'n rhoi mesurau ar waith i wneud eu nwyddau a'u gwasanaethau yn hygyrch i bawb
- Canran y mentrau cymdeithasol sy'n cynnig gwasanaethau yn Gymraeg ac yn Saesneg

Fel sector sydd â chyfran uchel o fentrau cymdeithasol, credwn y bydd cymorth i gyflawni'r uchelgeisiau hyn yn hollbwysig i'r diwydiannau creadigol. Yn ogystal, credwn fod llawer o'r camau gweithredu a'r amcanion hyn yn berthnasol i'r economi gyfan.

Diwedd

Gobeithiwn fod y dystiolaeth hon yn amlygu effaith y sector menter gymdeithasol, manteision y model hwn, a'r heriau a'r cyfleoedd y mae'n eu hwynebu. Byddem yn croesawu'r cyfle i drafod ymhellach sut y gallwn gydweithio yn y maes hwn ac i gefnogi datblygiad y sector pwysig hwn.